

ЛІТЕРАТУРА

1. Бодров В. А. Основы профессионализма. М., 1996
2. Березин Ф. Б., Мирошников М. П., Соколова Е. Д. Методика многостороннего исследования личности (структура, основы интерпретации, некоторые области применения).—М.:Фолиум, 1994. 175с.
3. Гиппенрейтор Ю. Б. Введение в общую психологию. М., 1996.
4. Грановская Р. М. Элементы практической психологии. СПб, 1997.
5. Казань, 1991 Жданов И. А. Адаптация и прогнозирование деятельности.
6. Каверин С. Б. Мотивация труда, М.: изд-во Институт психологии РАН, 1998г. 341с.
7. Ковалевский В. Ф. Методологические проблемы профессионального психологического отбора военнослужащих. Автореф. дис. канд. псих. наук. - М.,-1972- 29с.
8. Колышкин В. В. Практические основы профотбора. Новосибирск, 1995.
9. Комарова Н. Мотивация труда и повышение эффективности работы. Человек и труд 1997 №10.
10. Кузнецова И. В. Психологический анализ подготовки и принятия решения. Автореф. дис. канд. псих. наук. - М.,-1986- .28
11. Леонтьев А. Н. Потребности, мотивы и эмоции – М.: Наука, 1971 – 396с.;
12. Ломов Б. Ф. Общение и социальная регуляция поведения индивида// Психологические проблемы социальной регуляции поведения, - М., 1976.;
13. Марков М. С. Теория социального управления - Пер. с болг.-М.:Прогресс-1978- 477с.;
14. Маркова А. К. Мотивация воинской деятельности: содержание и проблемы, - М.: Воениздат, 1994 - 374с.;
15. Маркова А. К. Психология профессионализма. М., 1996.
16. Немов Р. С. Психология. Книга 1: Основы общей психологии. – М., Просвещение, 1994.;
17. Практикум по психодиагностике. Психодиагностика мотивации саморегуляции. (сборник). М., 1990.
18. Психологические методы диагностики свойств индивидуальности. СПб, 1995.
19. Суходольский Г. В., Основы психологической теории деятельности, Ленинград, Изд-во Ленинградского университета 1988г. - 341с.;

20. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность: В 2-х т. Т.1. -М.: Мир, 1986.
21. Якобсон П. М., Психологические проблемы мотивации поведения человека – М.: Политиздат, 1969). – 471с.

УДК 159.96

*Лебедева С. Ю., провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології УЦЗУ;
Ткач М.І., старший психолог відділу по роботі з персоналом Управління МНС в м. Макіївці ГУ МНС України в Донецькій області, ад'юнкт науково-дослідної лабораторії екстремальної та кризової психології УЦЗУ*

НАДАННЯ ЕКСТРЕНОЇ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ДОПОМОГИ ПОСТРАЖДАЛИМ ПРИ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

У статті розкрито особливості надання екстреної психологічної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях.
Ключові слова: екстрена психологічна допомога, надзвичайна ситуація, рятувальник.

Актуальність теми. Зростання числа різного роду надзвичайних ситуацій, міжнаціональних конфліктів, соціальних і екологічних катастроф за останні роки диктує необхідність існування такого виду допомоги, як екстрена (невідкладна) психологічна допомога. Від неї залежить ефективність діяльності людини в надзвичайній ситуації, а також важкість і тривалість психологічних наслідків, що впливають на її власний психологічний стан. Незважаючи на всю важливість і актуальність проблем надання екстреної психологічної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях, проблеми ці залишаються відносно новими на сьогодні і для практичної психології як науки, і для психологічної практики.

На цей час серед всіх існуючих державних структур, МНС України є єдиною структурою, яка має виконувати завдання психологічного захисту населення.

Мета статті. Розкрити особливості надання екстреної психологічної допомоги населенню в надзвичайних ситуаціях.

Виклад основного матеріалу. Потреба в наданні масової психологічної допомоги виникає, як правило, раптово. При цьому число потерпілих може виявитися значним. Тому організація діяльності лікарів і психологів МНС України, а також їх професійна підготовленість

можуть стати вирішальними чинниками успішного надання допомоги потерпілим.

Організація масової психологічної допомоги – це адекватний розподіл наявних сил і засобів. У разі виникнення екстремальної ситуації, коли йдеться про життя і благополуччя сотень або тисяч людей, один психолог не в змозі надати психологічну допомогу всім потерпілим. Для цього необхідна група психологів. Кількість їх в більшості випадків буває недостатньою в порівнянні із загальним числом потерпілих. Тому виникає необхідність у ретельному плануванні роботи по наданню психологічної допомоги.

Всіх наявних фахівців слід розділити на робочі групи по 2-3 чоловіки. Оптимальною буде група, що складається з 2 психологів і лікаря-психіатра (психоневролога). Останній потрібен для проведення психофармакологічної корекції і постановки діагнозу про психічну працездатність потерпілих, оскільки юридично тільки психіатр може винести такий висновок. Конкретна робоча група вирішує такі задачі, як оцінка збереження особових структур і психічного стану потерпілих; виявлення осіб, що потребують психологічної допомоги; здійснення корекції психічного і функціонального стану потерпілих.

Наступний напрям в організації масової психологічної допомоги – забезпечення контакту робочих груп з потерпілими. Для цього необхідно визначити місця, де здійснюватимуться заходи психологічної допомоги, і обладнати їх відповідним чином. Щоб потерпілі могли отримати кваліфіковану допомогу, вони повинні знати, куди і навіщо слід звертатися. Необхідно інформувати їх про можливість отримання кваліфікованої психологічної і медичної допомоги.

Досвід надання психологічної допомоги, наприклад, родичам загиблих на шахті ім. О. Ф. Засядько (2007 р.) і родичам загиблих при авіакатастрофі літака ТУ №154 рейсу № 162 «Анапа – Санкт-Петербург» Пулковських авіаліній (2006 р.), показує, що перший час потерпілі самі не зверталися до психолога. Це відбулося після того, як вони відчули, що психологічна допомога є дієвою. Тому на перших порах групам психологів слід самим шукати контакт з потерпілими. Для цього на місцях надання психологічної допомоги доцільно організувати чергування, а іншим групам психологів працювати в місцях тимчасового перебування потерпілих.

Вже виходячи з назви – «екстрена психологічна допомога», – одним з головних чинників надання допомоги є час. «Довгого часу» («час лікує») вже не достатньо, більше того, його вплив ставиться під сумнів (лонгитюдні дослідження показують, що душевна рана може довго не заживати, що багато потерпілих продовжують відчувати

душевні страждання, розлади і через роки після травми [6; 7]). На перший план виходить ефективність якнайшвидшого надання допомоги, яскраво це відображається в метафорі «вікна можливості», сензитивного, критичного періоду, в аналогії екстреної психологічної допомоги з екстреною медичною допомогою.

Значущий напрям в організації масової психологічної допомоги – це забезпечення контакту з керівництвом рятувальних підрозділів або адміністрацією території, де сталися події, що викликали масову психотравматизацію населення. Без тісного контакту робочих груп психологів МНС України з керівництвом або адміністрацією психологічна допомога буде малоефективною.

Тільки після вирішення цих організаційних задач має сенс проводити подальші заходи. Першочерговою задачею стає проведення психодіагностики потерпілих. Після цього здійснюються психотерапевтичні і психокорекційні дії.

Зміст та методи екстреної психологічної допомоги істотно залежать від роду критичної події, що справила травматичний ефект на психіку людини. Проте незалежно від характеру травмуючої дії (втрата близької людини, техногенні або природні катастрофи, озброєні конфлікти) слід враховувати спільність умов, у яких надається екстрена психологічна допомога, а саме:

- раптовість виникнення події, яка справляє найсильніший вплив на емоційну, когнітивну та особистісну сфери людини;
- обмеженість тимчасового інтервалу, оскільки ефективність екстреної психологічної допомоги виявляється в короткі терміни і найближчим часом після травматичної події.

Проблема адаптації людини до критичних чинників середовища, проблема виживання і збереження фізичного і психічного здоров'я в різних екстремальних ситуаціях мають велике практичне значення. Особливістю психології екстремальних ситуацій є те, що потерпілі втрачають здатність адекватно діяти, тому її основним завданням і головною метою є підвищення стресостійкості кожного індивіда, пошук і освоєння ефективних моделей поведінки.

Безумовно, в кожній конкретній ситуації психолог застосовує не один метод психологічної роботи, а використовує комплексний підхід. Залежно від конкретної ситуації, її умов, індивідуальних особливостей клієнта вибирається індивідуальна тактика роботи. При виборі методів екстреної психологічної допомоги необхідно враховувати наступні умови:

- 1) екстрену психологічну допомогу можна надавати людині, якщо її реакції є нормальними відповідно до обставин навколишньої

реальності, але якщо ж реакції виходять за межі норми, тоді необхідною виступає допомога лікаря-психіатра;

2) прийоми і техніки, які використовуються, мають бути короткостроковими, оскільки робота ведеться за принципом «тут та зараз»;

3) кваліфіковане надання екстреної допомоги базується не тільки на знанні певних психологічних закономірностей, феноменів, психотерапевтичних методів, але пред'являє високі вимоги до володіння методами спостереження і бесіди;

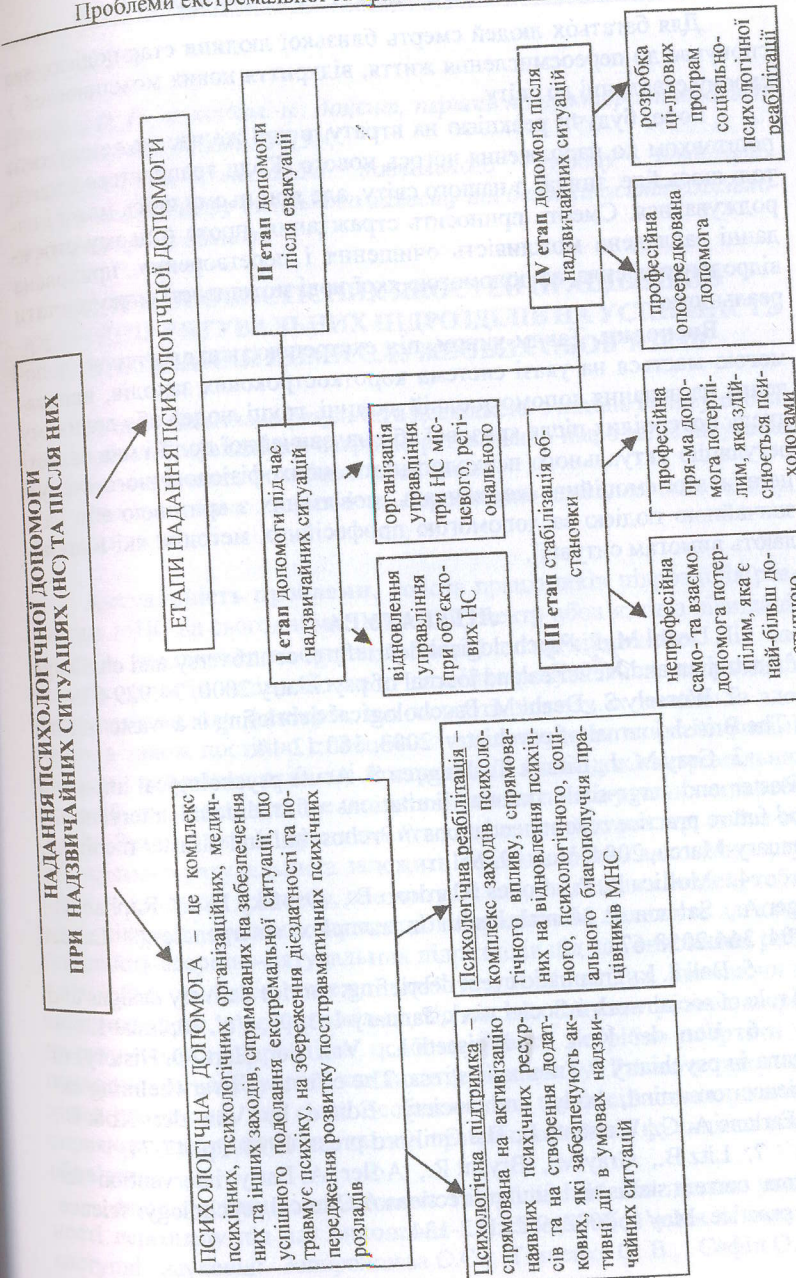
4) допомога повинна бути спрямована на корекцію актуального психічного стану, викликаного даною конкретною ситуацією.

Заходи щодо психодіагностики потерпілих проводяться з метою виявлення осіб, які гостро потребують психологічної і психіатричної допомоги. Для цього оцінюються збереження особистісних структур і психічний стан потерпілих.

Психодіагностичний висновок вноситься на підставі двох діагностичних компонентів: спостереження і бесіди. Тестування в даному випадку провести неможливо. Під час спостереження за потерпілими виявляються люди з неадекватними формами поведінки, тобто істотно відмінні від більшості потерпілих. При цьому оцінюється, наскільки вираженою є невротична і психотична симптоматика. Особлива увага звертається на особливості рухів спостережуваного (наявність експлозивних або ступорозних реакцій) і мову (надзвичайно швидка або вкрай повільна), ознаки вегетативної дизрегуляції (підвищена пітливість, почервоніння або збліднення шкірних покривів та інше), прояви невротичної симптоматики (тики, порушення координації, тремор рук та інше).

При проведенні бесід уточнюється характер емоційного стану потерпілих. Вивчаються факти біографії, які передували події, що викликали психічну травму, та інше. Оцінюється адекватність думок (про час, місце і осмислення подій, які відбуваються), характер самооцінок, реальність домагань і мотивацій, характеристика сну, загальне самопочуття, наявність скарг та інше. На основі загального аналізу вноситься думка про вираженість невротичної або психотичної симптоматики.

Однією з основних проблем в подібних ситуаціях є психологічний стрес. Саме ця обставина у великій мірі впливає на вимоги, що пред'являються до психологів служб екстреної допомоги, – це наявність таких умінь, як своєчасне визначення симптомів психологічних проблем, наявність розвинутих емпатичних здібностей, готовність проявити увагу до душевного стану людини, уміння організувати і провести, якщо є потреба, інші види психологічної допомоги.

Для багатьох людей смерть близької людини стає подією, яка спонукає до переосмислення життя, відкриття нових можливостей у своєму ставленні до світу.

Горе, будучи реакцією на втрату, в той же час може служити поштовхом до народження чогось нового. Коли трапляється втрата, тоді щось йде, зникає з нашого світу, але при цьому щось може і народжуватися. Смерть приносить страждання, проте в цьому стражданні закладена можливість очищення і перетворення, прихована відроджуюча сила, за допомогою якої нові можливості можуть стати реальністю.

Висновки. Таким чином, під екстреною психологічною допомогою мається на увазі система короткострокових заходів, направлених на надання допомоги одній людині, групі людей або великому числу потерпілих після кризової або надзвичайної події і має на меті регуляцію актуального психологічного, психофізіологічного стану і негативних емоційних переживань, пов'язаних з кризовою або надзвичайною подією за допомогою професійних методів, які відповідають вимогам ситуації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Deahl M. P. Psychological debriefing: controversy and challenge // Australian and New Zealand journal of psychiatry 2000; 34:929-939.
2. Wessely S., Deahl M. Psychological debriefing is a waste of time // The British journal of psychiatry, 2003, 183:12-14.
3. Gray M. J., Litz B. T., Maguen S. Acute psychological impact of disaster and large-scale trauma: limitations of traditional interventions and future practice recommendations // Prehospital and disaster medicine, January-March, 2004, Vol. 19, №1.
4. Mollica R. F., Lopes Cardozo B., Osofsky H. J., Raphael B., Ager A., Salama P. Mental health in complex emergencies // Lancet 2004; 364:2058-67.
5. Bell J. L. Traumatic event debriefing: service delivery designs and the role of social work // Social work, January 1, 1995, Vol. 40, Issue 1.
6. Van der Kolk B., Weisaeth L., Van der Hart O. History of trauma in psychiatry // Traumatic stress. The effects of overwhelming experience on mind, body, and society. Edited by Van der Kolk B., McFarlane A. C., Weisaeth L. The Guilford press. 1996. Pp. 47-74.
7. Litz B., Gray M., Bryant R., Adler A. Early intervention for trauma: current status and future directions // Clinical psychology: science and practice. May 1, 2002; 9(2):112-134.

УДК – 159.96

Назаров О. О., к. психол. н., доцент, перший проректор з навчальної та методичної роботи УЦЗУ;

Дишкант О. В., викладач навчального пункту навчально-методичного центру цивільного захисту та безпеки життєдіяльності Херсонської області

ВПЛИВ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ ПРАЦІВНИКІВ АВАРІЙНО-РЯТУВАЛЬНИХ ПІДРОЗДІЛІВ НА УСПІШНІСТЬ ВИКОНАННЯ НИМИ СЛУЖБОВИХ ОБОВ'ЯЗКІВ

У статті висвітлено результати досліджень з питань впливу особистісних якостей працівників аварійно-рятувальних підрозділів на успішність виконання ними службових обов'язків.

Ключові слова: успішність, професійно-психологічний відбір, психологічні якості.

Актуальність проблеми. Робота працівників підрозділів реагування МНС на сьогодні має широкий спектр обов'язків з ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, аварій та стихійних лих. Під час несення служби співробітники аварійно-рятувальних підрозділів піддаються впливу факторів, що являють загрозу їх життю та здоров'ю, а також постійно стикаються з негативними психологічними проявами поведінки осіб, які постраждали внаслідок екстремальних ситуацій, що дає додаткове навантаження на психіку даних співробітників. Разом з тим їх праця носить колективний характер, тобто від дій окремого рятувальника залежить не лише якість виконання службового завдання в цілому, але життя й здоров'я інших людей, тобто від успішності кожного конкретного працівника залежить загальна успішність аварійно-рятувальних підрозділів під час виконання робіт з ліквідації наслідків пожеж, аварій та стихійних лих. Зважаючи на вищевикладене, стає зрозумілим, що під час комплектування аварійно-рятувальних підрозділів особливу увагу потрібно звертати на психологічні особливості кандидатів на службу. Разом з тим необхідно визначити, які саме особливості є професійно-важливими і сприяють успішному виконанню працівником його функціональних обов'язків.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питаннями успішності персоналу під час виконання службових обов'язків займалися наступні науковці: Запорожцева О.Є., Тімченко О.В., Сафін О.Д.,